

גן לאומי תל מגידו

בן אדם למקום

www.parks.org.il | *3639 | Facebook Twitter YouTube

אחרית דבר

לאחר התקופה הישראלית ירדה מגידו מעל בימת ההיסטוריה. בתקופה הפרסית עמדו על התל מבנים בודדים בלבד, ועם דעיכתה של האימפריה הפרסית נעזבו גם אלה. בתחילת המאה ה-3 לפסה"ג העתיקה אוכלוסיית מגידו את מקום יישובה לכפר עותנאי, דרומית-מערבית לתל מגידו. מאוחר יותר הוצב בקרבת מקום הלגיון הרומי השישי והוקמה העיר לגיו.

מקובל כי מגידו היא "הר מגידון" (ארמגדון), הנזכר בברית החדשה. בספר חזון יוחנן (ט"ז, ט"ח) מתואר חזון אפוקליפטי ולפיו ייערך כאן קרב אחרית הימים בין כוחות הטוב לכוחות הרשע, ולאחר פורענויות רבות תבוא מלכות האל על הארץ. נראה כי השראת החזון שאובה מנבואתו של הנביא זכריה, המתאר את קרב אחרית הימים שיתרחש בבקעת מגידו (זכריה י"ב, י"א).

במלחמת העולם הראשונה, בשנת 1891, נערך קרב נוסף במגידו. הגנרל אדמונד אלנבי, במטרה לתפוס את השליטה בעמק יזרעאל מידי הכוחות העותומאניים, צעד, כתחזומתם השלישי לפניו, אל תל מגידו דרך "מעבר ערונה", הפתיע את החיילים הטורקיים שהוצבו שם וניצח בקרב. בעקבות הקרב המפואר זכה המצביא לתואר "לורד אלנבי ממגידו".

זיהוי האתר ותולדות המחקר

השם "מגידו" לא השתמר, אולם אזכוריה המקראיים של העיר בסמיכות לשמותיהן של ערים בעמק יזרעאל סייע לזהותה עם אחד מתלי העמק. אישתורי הפרחי הציע במאה ה-14, בספרו "כפתור ופרח", לזהות את מגידו המקראית עם שרידי מחנה הצבא הרומי לגיו, הנמצאים כ-800 מטרים דרום-מערבית מתל אל-מוחטקים (תל המושלים, הוא תל מגידו), לפתחו של ואדי ערה. במהלך המאה ה-18 הגיעו חוקרים רבים אל מסקנה זהה. אדוארד רובינסון היה היחיד ביניהם שהציע, במאה ה-19, לזהות את מגידו עם תל אל-מותסלים.

בין השנים 1903 ו-1905 חפרה בתל משלחת מטעם החברה הגרמנית לחקר המזרח, בראשות גוטליב שומאכר. ממצאיה של תעלת בדיקה רחבה שחצתה את התל לאורכו מצפון לדרום כללו שרידי ארמון וקברי פאר מן האלף ה-2 לפסה"ג.

בשנת 1925 חודשו החפירות באתר בידי המכון המזרחני של אוניברסיטת שיקאגו, בתמיכתו הכספית הנדיבה של ג'ון רוקפלו. תכניתה של המשלחת לחשוף את האתר כולו, שכבה אחר שכבה, עד סלע האם התבררה כמשימה יומרנית שתיארך שנים ארוכות, ולאחר שהאתר "הופשט" מכל שרידי התקופות המאוחרות עד לשרידי התקופה האשורית, בחרו החופרים להתמקד בארבעה שטחי חפירה מרכזיים. חפירות המשלחת בניצוחם, בין אחר זה, של הארכיאולוגים קלארנס פישר, פל"א גאי וגורדון לאוד נקטעו בשנת 1939, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, וחודשו רק לאחר קום המדינה. רבים ממבני הפאר שנראים במגידו נחשפו בידי המשלחת הזו. המשלחת האמריקנית הקימה את הבניינים המשמשים כיום כמבואה לאתר, שתלה בקרבתם את העצים הרבים, ובנתה מגרש טניס (הקיים עדיין בין העצים) לשימושם של החופרים.

אתר מורשת עולמית

התלים המקראיים: מגידו, חצור ובאר שבע

בשנת 2005 הכריז אונסקו, ארגון האומות המאוחדות לחינוך, מדע ותרבות, על מגידו, חצור ובאר שבע כאתרי מורשת עולמית. התלים האלה נבחרו כמייצגים הטובים ביותר של ערים מימי המקרא והן נזכרות במקרא פעמים רבות. בתלים אלה נערכו חפירות ארכיאולוגיות אינטנסיביות, שהניבו ממצאים מרתקים, השופכים אור על תולדות העמים בארץ ישראל ועל תולדות עם ישראל בתקופת המקרא. הממצא האדריכלי המרשים כולל שערים, חומות, מקדשים, מחסנים, ארוות ומפעלי מים.

באונסקו נקבעו שישה קריטריונים להכרזה על אתר ודי באחד מהם (מלבד קריטריון 6) כדי להכריז עליו כאתר מורשת עולמית. התלים המקראיים עומדים בארבעה קריטריונים:

- קריטריון 2 – שלושת התלים מייצגים מפגש של תרבויות וערכים אנושיים במזרח התיכון, שעוצבו באמצעות דרכי המסחר ובריתות עם ארצות אחרות. מפגש זה בא לידי ביטוי בסגנונות בנייה שמייזגו השפעות של מצרים, סוריה וארצות הים האגאי, ויצרו סגנון מקומי מובחן.

- קריטריון 3 – שלושת התלים הם עדות לתרבויות שנעלמו, זו של הערים הכנעניות מתקופות הברונזה וזו של הערים המקראיות מתקופת הברזל. תרבויות אלה באות לידי ביטוי ביצירתיות בתכנון עירוני, בביצורים, בארמונות ובטכנולוגיה של מפעלי מים.

- קריטריון 4 – הערים המקראיות השפיעו השפעה ניכרת על ההיסטוריה המאוחרת יותר באמצעות הסיפור המקראי.

- קריטריון 6 – בשל אזכורם בתנ"ך, יש לשלושת האתרים ערך עולמי דתי-רוחני יוצא דופן.

המנהרה האופקית של מפעל המים

בין השנים 1960 ו-1971 חפר במגידו יגאל ידין חמש עונות חפירה קצרות מטעם המכון לארכיאולוגיה של האוניברסיטה העברית. מאז 1992 חופרת באתר משלחת המכון לארכיאולוגיה של אוניברסיטת תל אביב, בראשותם של דוד אוסישקין וישראל פינקלשטיין. המשלחת שמה לה למטרה להבהיר את בעיות הסטריטיגרפיה (שיכוב) והכרונולוגיה הסבוכות של תל מגידו.

מסלול הסיור

האתר מוגנש לאנשים עם מוגבלויות.

בתיאום מראש ניתן לקבל שרות הסעה מוגנשת לראש התל.

המבואה

מבואת הכניסה לאתר שוכנת במבנים שבנתה משלחת החפירות של המכון המזרחני של אוניברסיטת שיקאגו בשנות ה-20 של המאה שעברה. במקום אפשר לצפות בסרטון בן עשר דקות המתאר את תולדות מגידו ובתצוגה אודות החפירה.

הכניסה לתצוגה מעוטרת בעינין שחזור של שער, המייצג את מגידו של התקופה הישראלית. כאן מוצגים רקע ודברי הסבר על מגידו ואתריה. בחדר נפרד מוצג דגם גדול של התל. במבואה חנות המציעה ספרים, מפות ומזכרות, ולידה מזון ומסעדה.

1. מאגר מים – גרם המדרגות המרשים שלפנינו יורד מכיוון מעבר שער העיר של התקופה הישראלית (מס' 4) אל בריכה מטויחת שנועדה לאגירת מים. עדיין לא התברר מה היה מקור המים.

מאגר המים בכניסה לתל מגידו, מהתקופה הישראלית 2

ברוכים הבאים לגן לאומי תל מגידו אתר מורשת עולמית

הגן הלאומי מגידו הוכרז בשנת 1966 והוא משתרע על שטח של 190 דונם. בשנת 2005 הוכרז תל מגידו על-ידי אונסקו, יחד עם התלים המקראיים חצור ובאר שבע, כאתר מורשת עולמית.

אזור המקדשים ובמת הפולחן מתקופת הברונזה הקדומה

הגן הלאומי כולל את תל מגידו, בשטח של כ-60 דונם, ובגובה של כ-60 מטרים מעל סביביותו. בנוסף להתיישבות בחלקו העליון של התל, נתגלו בצפון-מזרחו שרידי עיר תחתית, עליה ממוקמים כיום הבניינים שבכניסה אל האתר.

בתקופת המקרא הייתה מגידו מן החשובות שבערי ארץ ישראל. ממקומה חלשה על מוצא נחל עירון (ואדי ערה) לעמק יזרעאל ועל "דרך הים" – דרך הסחר הבינלאומית אשר קישרה בין מרכזי התרבות והכוח של המזרח הקדום, מצרים ומסופוטמיה. בסביבתה נבעו מעיינות ולמרגלותיה נפרשה אדמת העמק הפורייה. יתרונות אלא הם גם שהפכו את מגידו ליעד שלטון נכסף, וכך לזירת קרבות ומאבקים של מי שביקשו שלטו בה וממנה. הד אפשרי לאחד הקרבות האלה אנו מוצאים בשירת דבורה: "אז נלחמו מלכי כנען בתענך על מי מגדו" (שופטים ה', י"ט), ואילו במסורת הנוצרית מזוהה מגידו עם ארמגדון – זירת הקרב המכריע של אחרית הימים בין כוחות האלוהים וכוחות הרוע (חזון יוחנן ט"ז, ט"ז).

בחפירות בקנה מידה נרחב הנערכות בתל זה יותר ממאה שנים נחשפים שרידים מן המרשימים בארץ, המעידים על מעמדה הרם של העיר, בייחוד בתקופת הברונזה ובתקופת הברזל.

תולדות האתר

כלי צור וחרסים בודדים שנתגלו במגידו מעידים כי כבר בתקופה הניאוליתית (האלפים ה-7 וה-6 לפסה"ג) וכן בתקופה הכלקוליתית (האלפים ה-5 וה-4 לפסה"ג) היה יישוב במקום.

התקופה הכנענית

החל מהתקופה הכנענית (הברונזה) הקדומה (בשלהי האלף ה-4 לפסה"ג), שונשגה מגידו כמרכז עירוני. מעידים על כך שרידים מרשימים של מקדש מונומנטאלי.

מגידו הייתה עיר-מדינה כנענית חזקה במהלך האלף ה-3 והאלף ה-2 לפסה"ג ולכן היא נזכרת בתעודות מצריות רבות.

בימי תחזומתם השלישי (המאה ה-15 לפסה"ג) הייתה מגידו שותפה בברית ערים כנעניות, אשר, בחסות ממלכת מיתני, מרדו במצרים. באנאלים (דברי הימים) של תחזומתם השלישי מתואר הקרב שהתחולל בעמק, למרגלות מגידו, בו הביס הצבא המצרי את המורדים תוך שהוא בוזז מאות מרכבות, אלפי סוסים ותבואה רבה. הגעת הצבא המצרי למגידו דרך מעבר ערונה (ואדי ערה) הצר מתועדת אף היא. לאחר הקרב צרו המצרים על מגידו שבעה חודשים עד שכבשוה.

בין מכתבי אל-עמארנה (המאה ה-14 לפסה"ג) – שרידי ארכיון של תכתובת בינלאומית מתקופת הברונזה המאוחרת שנתגלה במצרים – נמצאו שישה מכתבים שנשלחו לפרעה אחנאתון ממלך מגידו בְּיַרְיָדָה, בו הוא מדווח על מסים שהעלה לפרעה וקובל על שמלך שכם מתאנה לו. העיר הכנענית שהייתה תחת חסות מצרית חרבה במחצית השנייה של המאה ה-12 לפסה"ג.

התקופה הישראלית

בספר יהושע ובספר שופטים נמנית מגידו עם הערים הכנעניות אותן לא הצליח שבט מנשה להוריש (יהושע י"ז, י"א-י"ג; שופטים א', כ"ז), אך היא נמנית גם עם ירשימת המלכים הכנענים המנוצחים ביהושע י"ב, כ"א: "*מֶלֶךְ תַּעֲנַךְ אֲחֵד, מֶלֶךְ מִגִּידוֹ אֲחֵד*". המקרא מתאר גם את בנייתה של מגידו, יחד עם חצור וגזר, בידי המלך שלמה: "*זוּה דַבַּר הַמַּס אֲשֶׁר־הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַבְּנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֵת הַמִּילִוא וְאֵת חֻמֹּת יְרוּשָׁלַַם וְאֵת חָצוֹר וְאֵת מִגִּידוֹ וְאֵת גֹּזֵר*" (מלכים א' ט', טו).

במחצית השנייה של המאה ה-10 לפסה"ג ערך פרעה שישק מסע צבאי נרחב בכנען (מלכים א' י"ד, כ"ה-כ"ו). ברשימת כיבושיו החרותה על קיר מקדש קרנך במצרים מופיעה מגידו. עדות חשובה נוספת למסעו מתגלמת בדמות שבר ממצבה שהעמיד בעיר, אשר התגלה במהלך החפירות בתל.

על פי דעה אחת, הקים שלמה במגידו עיר גדולה ובה שני ארמונות בוניים אבני גזית. על פי דעה אחרת נבנו ארמונות אלה במאה ה-9 לפסה"ג על ידי המלכים לבית עמרי ששלטו בממלכת ישראל הצפונית. במרוצת המאה ה-8 לפסה"ג הגיעה מגידו הישראלית לשיא שיגונה. השרידים המרשימים מתקופה זו כוללים גם ביצורים, ארוות ומפעל מים.

גם במהלך תקופה זו עברה מגידו טלטלות. סביבותיה היו זירת המתנששות בין מלכי יהודה למלכי ישראל. על פי המסופר במלכים ב', ט', במגידו מצא אחזיה מלך יהודה את מותו בידי יהוא מלך ישראל, לאחר מונסתו מבית הגן.

ב-732 לפסה"ג תפס תגלת פלאסר השלישי, מלך אשור, את העיר מידי מלכי ישראל והפכס לבירת פחווה אשורית שכללה את הגליל ואת עמקי הצפון. בסוף המאה ה-7 לפסה"ג, עת דעכה האימפרייה האשורית, ירש את השלטון באזור פרעה נכו, מלך מצרים, ובפקודתו נהרג אישיהו מלך יהודה במגידו (מלכים ב' כ"ג, כ"ט-ל').

מגידו הכנענית. ראשיתו של הארמון בתקופה הכנענית התיכונה. בתקופה הכנענית המאוחרת הגיע הארמון לשיא גודלו ופארו. היה זה מבנה ענק בקנה מידה מקומי; מידות חלקו שנחשף בחפירה (30 × 50 מטרים). תכניתו – חצר מרכזית קטרה (פתוחה) המוקפת חדרים וחצרות קטנות יותר – הושפעה מאדריכלות סורית בת זמנו. לצד קיר האבן מדרגות בזלת שהיו משולבות ברחוב שעלה משער העיר אל רחבה בחזית הארמון. הארמון חרב בשרפה גדולה במאה ה-12 לפסה"ג. באחד מחדריו, שנקרא על ידי חופריו "בית האוצר", התגלה אוסף של מאות חפצי שנהב מעוטרים. האוסף מעיד על מעמדו של שליט מגידו. עדויות נוספות למעמדו: אחד מחדרי המבוא שהוביל לחצר המרכזית של הארמון היה מרוצף צדפים, ושרידי טיח צבעוני שהתגלו על קיר החצר. רוב קירות הארמון הוסרו בחפירות כדי לחשוף שכבות קדומות יותר ואילו חלקו הדרומי של הארמון טרם נחפר.

נעלה במדרגות עץ ונתקדם בזמן.

4. השער הישראלי – זמן מה לאחר שחרבה העיר בסוף התקופה הכנענית (הברונזה) המאוחרת שוקמה העיר; אוכלוסייתה ותרבותה החומרית של העיר החדשה היו עדיין כנעניות. בימי ממלכת ישראל שבה מגידו להיות עיר מרכזית, בנויה לתלפיות. מלכי ישראל ביצרו את העיר, ולפנינו שרידי מבנה שער העיר, שהיה משולב במערך הביצורים. שער חיצוני בן שני תאים ניצב במעלה כבש העולה לעיר מצפון. השער הפנימי שלפנינו – שהיה בעל שישה תאים – חובר אל השער החיצוני ברחבה בצורת האות רי"ש. יש הסוברים שמבנה האבן שלפנינו הוא רק יסודותיו של השער הפנימי. מן השער החיצוני ירד גרם מדרגות אל מאגר המים (מס' 1). בעבר יוחס השער למפעלי הבנייה של שלמה המלך, אולם חופרי האתר כיום מעריכים שהוא נבנה מאוחר יותר, בימיו של ירבעם השני בראשית המאה ה-8 לפסה"ג. חציו המערבי של השער הפנימי הוסר במהלך חפירתו. לפנינו חלקו המזרחי של השער ובו שלושה תאים בוניים אבני גזית. התא המרכזי טרם נחפר.

נמשיך בשביל לכיוון מזרח ואחרי כ-30 מ' נגיע לפינה של חצר הארמון.

5. הארמון הכנעני הקטן – משמאלנו שרידי "הארמון הקטן". מבנה זה היה חלק ממתחם הארמון של שליטי מגידו בתקופה הכנענית המאוחרת, אשר כלל לפחות שני מבנים מרשימים ואת שער העיר (2). תכניתו של הארמון הקטן – חצר גדולה מוקפת חדרים – דומה לתכנית הארמון העיקרי (3), אך ממדיו צנועים יותר. שביל המבקרים חוצה את פינתה הדרום-מערבית של החצר, בה עומדים עדיין באתרם שני אגני אבן גדולים.

נגיע ל"צומת הארמון הצפוני" ונפנה שמאלה לעבר הארוות והארמון הצפוני.

6. הארוות הצפוניות – במגידו נתגלו שני מכלולי ארוות – האחד בצפון-מזרח התל והשני בדרום-מערב – המעידים כי מגידו של אותה תקופה הייתה לעיר שתפקידה המרכזי אחזקת יחידות צבא של רכב ופרישים או שחר סוסים. בניית עיר הארוות מיוחסת

שער מגידו מהתקופה הכנענית המאוחרת

2. שער העיר הכנענית – השער בן ארבעת התאים שדרכו אנו עוברים נבנה בתקופה הכנענית (הברונזה) המאוחרת. בזמן בנייתו לא הייתה העיר מבוצרת, ועל כן לא היה תפקידו הגנתי אלא טקסי – כניסה אל מכלול הארמון של אותה תקופה. בימיו האחרונים, נראה כי הוסב למעין אגף שירות של הארמון, כאשר בתוך תאיו נבנו תנורים. בסוף התקופה הכנענית המאוחרת, כאשר נשרף הארמון הסמוך באש, יצא השער מכלל שימוש.

השער בנוי אבני גיר מקומיות ורק בנדבך הראשון של פניו, הבא במגע עם הרצפה, הותקנו לוחות בזלת שהם עמידים יותר מאבן גיר. בין נדבכי האבן שולבו קורות מעץ זית ששרידיהן המפוחמים נמצאו במהלך החפירות. השער השתמר לגובה רב, ועל כן במהלך תהליכי שימורו לא היה צורך להגביהו באופן ניכר. פס בטון מסמן את קו השחזור. קורות עץ חדשות שולבו בין הנדבכים במקום המקוריות, וריצוף האבן של מעבר השער הושלם לרווחת המבקרים באתר ולמען ביטחונם.

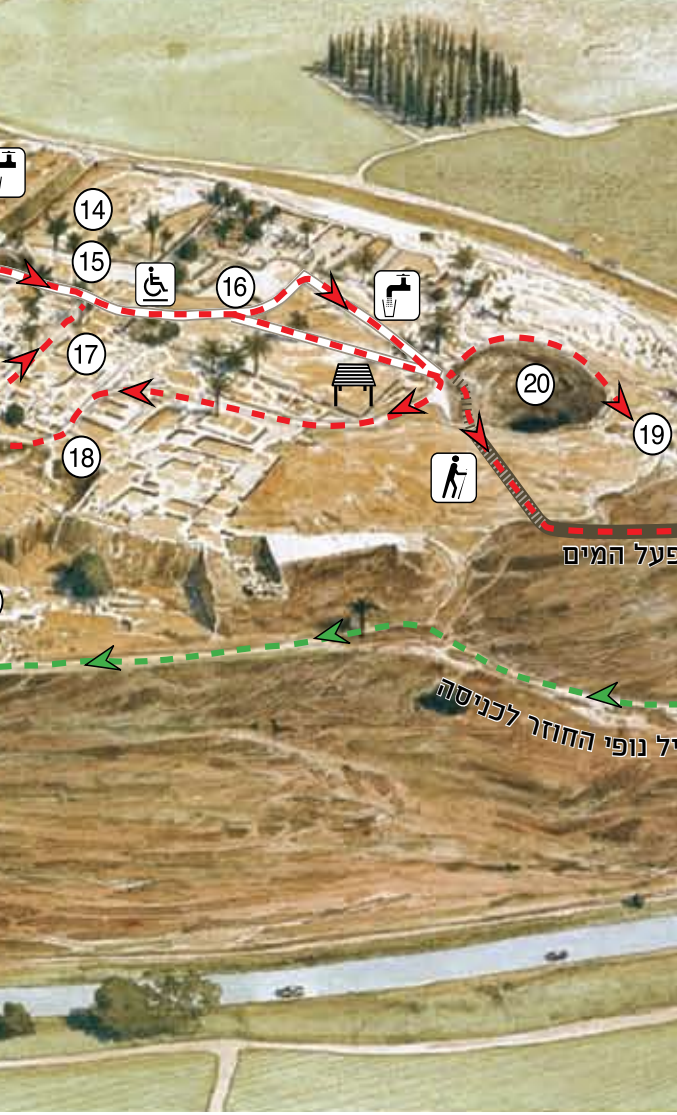
3. הארמון הכנעני – מעבר לשער הכנעני, מצד ימין, ניצב קיר אבן גדול, שעוביו כשני מטרים, שרידי בודד בשטח מארמון השליט של

קופסת שנהב מעוטרת בספינקיים (באדיבות רשות העתיקות)

מסלול הסיוור:	
1 מאגר מים	19 "הגלריה"
2 שער העיר הכנענית	20 מפעל המים
3 הארמון הכנעני	21 שביל נופי
4 השער הישראלי	
5 הארמון הכנעני הקטן	
6 הארוות הצפונית	
7 הארמון הצפוני	
8 רחבת התצפית הצפונית	
9 אזור המקדשים	
10 חדר קבורה	
11 מבנה מנהלי	
12 התצפית הדרומית	
13 בית מגורים	
14 הארמון הדרומי	
15 ממגורה ציבורית	
16 הארוות הדרומיות	
17 הרובע האשורי	
18 הארמונות האשוריים	

	מקרא
	הסעה מווגשת
	שביל נגיש
	שביל הליכה
	מרכז המבקרים
	מרכז שירות למטייל
	מסעדה
	ברזייה
	סככת צל
	תצפית
	שולחן נגיש
	שירותים
	חניה

לאחד ממלכי ישראל, אולי ירבעם השני במאה ה-8, או כפי שסוברים אחרים אחאב, במאה ה-9 לפסה"נ. יש חוקרים לפסה"נ. יש חוקרים הסוברים שבנייני האורות שימשו לצרכים אחרים – מחסנים, שווקים או קסרקטינים (מחנות צבא). בצד שמאל ניתן לראות חלק מאורוה, הכוללת עמודים ואבוסים, שהיוותה חלק מהמכלול הצפוני של אורות מגידו, שכלל 12 אורות. חלקו הדרומי של המכלול הוסר בידי משלחת אוניברסיטת שיקאגו כדי להגיע אל השכבות של התקופה הכנענית (הברונזה) הקדומה. משלחת החפירות של אוניברסיטת תל אביב השלימה את חפירת האורות וחשפה קטע מרשים מחזיתן הדרומית של האורות הצפונית ביותר במכלול, המיועד לשימור ולשחזור. בדרומו של התל נחשפו מבני אורות נוספים (14). קירות האורות נבנו לבני בוץ על גבי נדבכי אבני גזית אשר נשדרו ככל הנראה בחלקן מן הארמון הצפוני ההרוס (6). מספרן הרב של האורות מעיד על עצמת השלטון בעיר בימי בנייתן ועל מעמדה של מגידו כעיר רכב מרכזית.

7. הארמון הצפוני ("ארמון 6000") – מתחת למכלול האורות הצפוני נחשפו שרידים של מבנה בעל תכנית רבועה וקירות עבים בנויים אבני גזית, מהתקופה הישראלית 2.

הארמון הצפוני

מבנה זה דומה במידותיו ובאופי בנייתו למבנה המרכזי של ה"ארמון הדרומי" בן זמנו. משום כך מניחים חופרי מגידו שגם הארמון הצפוני הוקם במרכזה של חצר רבועה גדולה שהוקפה קיר או חדרים. תכניתו המדויקת קשה לשחזור, אולם נראה כי חזיתו פנתה דרומה, שורת חדרים הייתה בנויה בחלקיו המערבי והצפוני, ורצפות המבנה היו מטויחות. יגאל ידין הציע לזהות את המבנה עם ארמון מימיו של שלמה המלך, בהתבסס בין השאר על תיאורי מפעלי הבנייה המרשימים שלו המופיעים בספר מלכים א'. אולם כיום יש המתארכים את הארמון לימי ממלכת ישראל ומייחסים את בנייתו למלך אחאב.

8. רחבת התצפית הצפונית – למרגלותינו משתרע עמק יזרעאל. בצד צפון-מערב נראה רכס הכרמל, בצפון-מזרח ובמזרח נראים נצרת, הר תבור, גבעת המורה והרי הגלבוע; מדרום-מזרח נראים ג'נין והרי השומרון, ומדרום נראית אום אל פאחם. בימים בהם הראות טובה נראים באופק המזרחי הרי הגלעד.

9. אזור המקדשים – החתך העומק שלמרגלות נקודת התצפית נחפר בידי משלחת שיקאגו. בדופן החתך שמולנו מיוצגות שכבותיו הרבות של התל – למעלה מעשרים ערים – שנחפרו עד לסלע הטבעי. באזור זה נחשפו השרידים הקדומים ביותר במגידו, ביניהם ממצאים מהתקופה הניאוליתית, שהתגלו בכיס בסלע העבים.

כאן נמצאו שרידים של מגידו מהתקופה הכנענית הקדומה. היה זה יישוב פרוז וגדול ממדים שהשתרע בשטחו מזרחה, אל מעבר לכביש העובר למרגלות התל. השטח שבו אנו צופים שימש מתחם הפולחן של היישוב מן האלף ה-4 לפסה"נ ועד תחילת התקופה הישראלית.

סדרת מקדשים נבנו כאן ברצף זה על גבי זה בתקופה הכנענית הקדומה.

המקדש הקדום שנחפר הוא מהתקופה הכנענית הקדומה ובו בנוי מבנה רוחב וחצר שהוקפה קיר תוחם. על אבני רצפת החצר נתגלו חריתות של מוטיבים מצריים, ביניהן דמויות אדם ובעלי חיים.

מקדש נוסף, משלב מאוחר יותר של תקופה זו, הוא המבנה

המונומנטאלי ביותר המוכר מתקופה זו ברחבי הלבאנט. ברצפתו שוקעו שולחנות מנחה עשויים לווחות בזלת מרשימים בממדיהם ובאיכות גימורם. קירותיו שעוביים כארבעה מטרים מעידים על מרכזיותו של האתר כבר בתחילת האלף ה-4 לפסה"נ. מקדש זה ממחיש את תהליך העיור שהתחולל בכנען בסוף האלף ה-4 לפסה"נ.

בסוף התקופה הכנענית הקדומה (2300 לפסה"נ) נבנו במקום שלושה מקדשים נוספים, על גבי המקדשים המוקדמים, בעלי תכנית מטיפוס "מגרון" – מבואה פתוחה המובילה אל חדר גדול שתקרתו נתמכת על ידי שני עמודים. במה עגולה בקוטר שמונה מטרים שנבנתה עוד קודם לכן הוסיפה לשמש גם בימי שלושת המקדשים. במה זו, שלאשה עולות שבע מדרגות, נראית היטב בשטח בחלקו האחורי של המקדש הגדול מבין השלושה, והיא שרדה למלוא גובהה. למרגלות הבמה נמצאו עצמות רבות של בעלי חיים.

בראשית התקופה הכנענית התיכונה התנהל הפולחן בשטח פתוח. בסוף אותה תקופה נבנה, מעל לחורבות שלושת המקדשים דלעיל, "מקדש המגדל" שפורק בידי משלחת שיקאגו – מקדש בעל קירות עבים, דמוי מבצר, שבצדי פתחו התנשאו צמד מגדלים. מקדש זה שימש עד סוף התקופה הישראלית 1.

עם חורבנה המוחלט של העיר הכנענית, בתקופה הישראלית 1, נפסק הפולחן באזור המקדשים אחרי למעלה מאלפיים שנה.

נשוב ל"צומת הארמון הצפוני" ונפנה שמאלה.

10. חדר קבורה ("הקבר האגאי")

משמאל לשביל, תצפית אל חור פעור בקרקע, המציין את מקומו של "הקבר האגאי". זהו מבנה מרשים הבנוי בחלקו אבני גזית, בעל תקרה מקושטת, שהשתמר בשלמותו. השלט הניצב בשטח מציג ציור של חזית הקבר. השוואה למבנים דומים ברחבי הלבאנט וביוון הביאה את חופריו להסיק שמדובר במבנה קבורה, אולם המבנה נמצא ריק מתוכן, עובדה אשר הקשתה לא רק על קביעת ייעודו, אלא גם על תיארוכו. כיון שלא ברור אם המבנה בלט בשטח או שנבנה מלכתחילה כמבנה תת-קרקעי, קשה לשייכו לשכבה זו או אחרת. גם היום, לאחר חפירה מחדשת בסביבתו של חדר הקבורה, חלוקות הדעות אודות תאריך בנייתו. ייתכן שנבנה בתקופה הכנענית המאוחרת וייתכן שבתקופה הישראלית 1. בשנים האחרונות הושקעו מאמצים בשימורו של המבנה ובהגנה עליו מפני התמוטטות.

בסמוך אליו נמצאו מספר מצבות וזו שמשמאלו, הניצבת על בסיס אבן גדול, שיוזרה לאחרונה.

נמשיך בשביל ונגיע למגורה הציבורית (15) ולארמון הדרומי (14).
תחילה נפנה שמאלה לעבר הארמון המזרחי והתצפית הדרומית.

11. מבנה מנהלי מהתקופה הישראלית – משמאל לשביל מבנה מפואר הסמוך לחומת העיר וזמנו מהתקופה הישראלית. הוא שימש כאחד הארמונות או כמבנה מיהלי. קירות הבניין נבנו אבני גוויל רק פינותיו נבנו גזית, משיקולים הנדסיים. מעטים מקירות המבנה השתמרו, אולם במהלך חפירתו נתגלו שבע כותרות תימורה שהיו ככל הנראה משולבות במשקופיו. כותרות התימורה מייצגות עץ תמר מסגונן, והן אופייניות למבני ציבור מהתקופה הישראלית.

12. התצפית הדרומית – התצפית הדרומית, המקורה בסככה, צופה על מוצא נחל עירון לעמק יזרעאל והיא ממחישה היטב את חשיבותה האסטרטגית של מגידו. ייתכן שאנו צופים על שדה הקרב בו התנהלה המערכה בין תחותמס השלישי לצבאות הערים הכנעניות. העמוד המוצב בתצפית נושא את הכתובת "יהא שלום בעולם" בארבע שפות מציין את ביקור האפיפיור פאולוס השישי במגידו (ינואר 1964), שבמהלכו קרא לשלום עולמי. אבני הגזית הכבדות הפאורות תחת הסככה פורקו מן "הארמון הדרומי" (13). על גביהן נתגלו תויו סתתים – סימנים שחרתו הבנאים באבן – אשר זהים להם נתגלו בארמון מלכי ישראל בשומרון, ולפיכך הם עדות לתיארוך הארמונות במגידו למאה ה-9 לפסה"נ.

13. בית מגורים – שני טורי עמודים ניצבים, שבכל אחד מהם שלושה עמודים העשויים כל אחד אבן אחת גדולה, הם שרידיו של בית

מגורים מהתקופה הישראלית. תכנית הבית היא מסוג "בית ארבעת המרחבים" המאפיינ אתרים מהתקופה הישראלית. תכנית זו כוללת שלושה מרחבים המסודרים זה בצד זה במקביל ומרחב רביעי הניצב להם. המרחבים הצדדיים שימשו לאחסון והאמצעי שבהם נבנה כחצר קטורה. המרחב הרוחבי שימש למגורים. סמוך למבנה נחשף בחפירות רובע תעשייתי קטן, מסוף המאה ה-11 והמאה ה-10 לפסה"נ.

נשוב לארמון הדרומי ולמגורה הציבורית.

14. הארמון הדרומי – מן הארמון הדרומי לא נשאר כיום דבר למעט שער החצר שלפינו. שרידיו פורקו בידי המשלחת האמריקנית כדי לאפשר את המשך החפירות בשכבות קדומות יותר. בתכניתו דומה ארמון זה לארמון הצפוני (6).

בסמוך לשער החצר גילה שומאכר את חותם "לשמע עבד ירבעם". החותם נושא את שמו של ירבעם, ככל הנראה ירבעם השני, והוא החותם הקדום ביותר של מלך ישראלי שנתגלה עד כה. האריה השואג המעטר את החותם התפרסם על שטר של חמש לירות. למרבה הצער החותם המקורי אבד ונותר רק הציור שלו. הארמון תוארך למאה ה-10 לפסה"נ ויש המאחרים את זמנו לימי אחאב, למאה ה-9 לפסה"נ.

15. מגורה ציבורית (אסם תבואה) – לפנינו ממגורת ענק בעומק של 7 מטרים ובקוטר של 11 מטרים. קירותיה מדופנים באבני גוויל. שני גרמי מדרגות מובילים אל הקרקעית המרוצפת באבנים קטנות. במהלך החפירות גילו החוקרים בין אבני הדיפון גרעיני חיטה ושרידים של קש, ממצא שהוביל להצעה כי הבור שימש ממגורה לאחסון תבואה. נפח הממגורה הוא כ-450 מ"ק, כך שניתן היה לאחסן בה כ-1,000 טון חיטה. הממגורה נבנתה בידי אחד ממלכי ישראל האחרונים, או אולי רק בימי השלטון האשורי. יש הסוברים שהממגורה נבנתה עם מתחמי האורות ושימשה לאחסנת מזון לסוסים.

16. האורות הדרומיות

זהו אחד משני מתחמי האורות מימי ממלכת ישראל שנחשפו במגידו. הוא כולל חמישה מבני אורך הפתחים אל חצר אימונים רחבת ידיים, שבמרכזה הייתה שוקת רבועה. כל מבנה חולק לשלוש יחידות אורך שפורדו זו מזו בעזרת טורי עמודי אבן שביניהם אבוסים. על האבוסים גילו החוקרים סימני נשיכה של הסוסים. העמודים היו מנוקבים חורים ששימשו כנראה לקשירת הסוסים. הכניסה אל כל מבנה הייתה דרך אולם מרכזי שרצפתו הייתה עשויה טיח עבה. מאלום זה הועברו הסוסים אל האולמות הצדדיים שרוצפו אבן. אחד מחמשת המבנים שוחזר.

מכאן נחלוק על פני מפעל המים, שאילו נשוב בהמשך, ונלך אל הרובע האשורי והארמונות האשוריים.

הארווה המשוחזרת

17. הרובע האשורי – המבנים הנראים כאן מימין לשביל הם שרידי העיר האשורית שנבנתה לאחר הכיבוש האשורי (732 לפסה"נ). בחפירות נחשפו רחובות המסודרים שתי וערב: שישה בכיוון צפון-דרום ושניים שכיוונם מזרח-מערב.

18. הארמונות האשוריים – מצפון לשביל שרידי ארמונות – מבנים מנהליים ששימשו את המושל האשורי של העיר בימים בהם הייתה מגידו בירת פחווה אשורית. הצפוני מבין שני הארמונות נבנה ראשון, ואחריו נבנה הארמון הדרומי שבבנייתו המורכבת ניכר שימוש בשיטות בנייה אשוריות. תכנית המבנים דומה לארמונות אשור, אם כי בקנה מידה קטן יותר.

לפני הירידה אל מפעל המים ניתן לבקר ב"גלריה", שאליה מוביל שביל העוקף את מפעל המים משמאל.

19. "הגלריה" – מדרום-מערב לפיר של מפעל המים התגלה מעבר צר שעבר תחת חומת מגידו. היה זה מעבר סתרים שאיפשר להגיע אל המעיין מתוך העיר, בתקופה שקדמה למפעל המים. המעבר בנוי מאבני גזית מסותתות היטב שעל אחדות מהן נמצאו תוויו סתתים גדולים בדומה לאלו שנמצאות היום בתצפית הדרומית. יש שהציעו לתארך את "הגלריה" לימי המלך שלמה, למאה ה-10 לפסה"נ, ואחרים הציעו לתארכה לימי המלך אחאב, במאה ה-9 לפסה"נ.

בירידה אל מפעל המים 188 מדרגות וביציאה ממנו 77 מדרגות. מומלץ לבקר במפעל המים כסיום מרשים לחווית הביקור במגידו. מי שקשה עליו הירידה והעלייה ישוב אל המבואה בתחתית התל. מי שמקב במפעל המים יגיע בסיום אל רחבת החניה שמחוץ לאתר, ורצוי שרכב מאסף יתחין שם. אם לא, לא נורא. ניתן לחזור למבואה ברגל בשביל שהוכשר לשם כך למרגלות התל.

20. מפעל המים

מפעל המים האדיר של מגידו נעשה בימי מלכי ישראל ומטרתו הייתה להביא מים אל תוך העיר מבלי שיהיה צורך לצאת מחוץ לחומות. תושבי מגידו חפרו לשם כך פיר ענק בעומק 25 מטרים. מהפיר נחצבה מנהרה אופקית באורך 70 מטרים עד למעיין, שנבע מתוך מערה, למרגלות העיר ומחוץ לחומותיה. המנהרה נחצבה בשיפוע, כך שמי המעיין זרמו אל תחתית הפיר וניתן היה לשאוב מים מראש הפיר. הכניסה החיצונית למעיין נחתמה בקיר אבן ענק שהוסתר בעפר, באופן שבעת מצור האויב לא יכול היה לדעת את מקום המעיין.

21. שביל נופי החוזר לכניסה

כללי התנהגות בגן לאומי תל מגידו

- החפירות הארכיאולוגיות באתר נמשכות. הישמרו בעת הביקור מבורות ומכניסה לשטחי החפירות.
- סיירו בשבילים בלבד ואל תיכנסו לאתרים שטרם נפתחו לקהל.
- אין לטפס על חומות וקירות.
- אין לפגוע בעתיקות.
- אנא, שמרו על הניקיון.
- יש להקפיד לקיים את הנחיות השילוט ולהישמע להוראות עובדי הגן הלאומי.

כתיבה: ענבל סמט; **ייעוץ:** פרופ' דוד אוסישקין ופרופ' ישראל פינקלשטיין;

עריכה: ד"ר צביקה צוק; **עריכה לשונית:** נועה מוטרו;

מפה: שלום קוולר; **צילום שער:** דורון ניסים;

צילומים: ארכיון רשות הטבע והגנים; רשות העתיקות;

הפקה: עדי גרינבאום;

© רשות הטבע והגנים